

**National Minorities
from Romania:
Present and
Forecasting**

MINORITĂȚILE NAȚIONALE DIN ROMÂNIA: PREZENT ȘI ESTIMAȚIE PROSPECTIVĂ

VLADIMIR TREBICI

In this study the author examines the situation of the ethnic minorities in Romania, according to the latest census of population (1992). A special emphasis has been given to the Hungarian ethnic minority. The main characteristics as age and sex structure, the spatial distribution of the Hungarians and also some socio-economic characteristics are examined. It must be underlined the importance of the distribution of the Hungarians by religion. The study provides the necessary elements for a scientific forecasting.

Argument

La recensământul populației și al locuințelor din 7 ianuarie 1992, populația României a fost de 22.810.035 locuitori, din care românii, în număr de 20.408.542, reprezentau 89,5%, iar persoanele aparținând minorităților naționale se cifrau la 2.401.493, adică 10,5% din populația României (1).

Studiul demografic al minorităților naționale, obiectiv principal al Centrului de Cercetări Demografice al Academiei Române, este absolut necesar, el adăugându-se demersului istoric, ca și celui geopolitic. Interesează, în primul rând, evoluția numărului și structurii demografice a minorităților naționale, a repartiției teritoriale a acestora, a caracteristicilor sociale, economice, educaționale. Întrucât românii reprezintă și ei minorități naționale în unele state învecinate - Ucraina, Ungaria, Federația Rusă, unele state din Peninsula Balcanică -, problema trebuie studiată și în acest context. Mai mult, un asemenea studiu trebuie să includă și demografia țărilor vecine, devenind un studiu regional.

Interesează însă, în cel mai înalt grad, perspectivele evoluției minorităților naționale din România, și ele în context regional și european. Până în prezent (1 ianuarie 1996) nu au fost încă încheiate

tratatele de bază cu Ucraina, Ungaria și Federația Rusă. Aspectul demografic al problemei trebuie deci bine cunoscut.

Se impune și studierea românilor de peste hotare, al căror număr nu este cunoscut decât cu aproximație.

Accestea sunt obiectivele, desigur ambițioase, pe care și le-a propus Centrul de Cercetări Demografice. Să mai adăugăm că acest studiu trebuie întreprins cu obiectivitate și responsabilitate, în spiritul aceluia "sine ira et studio", cu valorificarea corectă a surselor statistice și documentare, a opiniilor oamenilor de știință - istorici, geografi, politologi, etnografi.

Tablou general

Situația consemnată la recensământul din 1992 ne arată următoarea structură etnică:

Tabelul nr.1
Populația României pe naționalități în 1992

Naționalitatea	Populația	%
România	22.810.035	100,0
1.Români	22.408.542	89,5
2.Maghiari	1.624.959	7,1
3.Germani	119.462	0,5
4.Romi (țigani)	401.087	1,8
5.Ucraineni	65.764	0,3
6.Sârbi, croați	33.493	0,1
7.Ruși- Lipoveni	38.606	0,2
8.Evrei	8.955	-
9.Tătari	24.596	0,1
10.Slovaci	19.594	0,1
11.Turci	29.832	0,1
12.Bulgari	9.851	-
13.Cehi	5.797	-
14.Greci	3.940	-
15.Polonezi	4.232	-
16.Armeni	1.957	-
17.Alte naționalități	8.602	-
18.Nedeclarați	766	-

Notă: 1. Slovenii au fost incluși la "alte naționalități"

2. " sub 0,1%

Ca importanță numerică, minoritățile naționale se ierarhizează astfel: maghiarii (7,1%), romii (1,8%), germanii (0,5%), ucrainenii (0,3%), rușii-lipovenii (0,2%), sârbii și croații (0,1%), turcii (0,1%), tătarii (0,1%), având efective ce depășesc 20.000 persoane fiecare.

Din tabelul nr.1 se reține că evreii, bulgarii, cehii, grecii, polonezii și armenii totalizează 34.732 persoane sau 0,15% din populația României.

Datele pe naționalități obținute la recensămintele din anii 1930, 1948 (numai limba maternă), 1956, 1966 și 1977 permit reiterarea evoluției numerice. Schimbările sunt, pentru unele minorități naționale, considerabile, explicația trebuie căutată în istorie, anume, perioada 1930-1991. Un studiu complet va reține printre factori emigrările, schimbul de populație, deportările, genocidul. Aceasta însă va trebui să pună în evidență efectul unor procese cum ar fi asimilarea și regimul demografic propriu fiecărei minorități naționale, mai ales fertilitatea diferențială.

Informația statistică și calitatea ei

Datele recensămintelor populației, indiferent de țară sau de perioadă, au fost obiectul unor critici și contestări. Este deci necesar să aducem unele precizări pentru recensămintele din România.

La recensământul din 1930 noțiunea folosită a fost "neamul", la cele din 1956, 1966, 1977 și 1992 caracteristica a fost "naționalitatea", cu o definiție sumară. Important este faptul că înscrierea "naționalității" în formularul de recensământ s-a făcut pe baza declarațiilor fiecărei persoane recensate. Același procedeu este valabil și

pentru caracteristicile "limba maternă" și "religia", (aceasta fiind înregistrată numai în 1930 și 1992). Întrebarea pe care și-o pune analistul este dacă declararea "naționalității" a fost corectă, dacă nu au fost cumva presiuni din partea autorităților (recenzorilor), eventual o presiune psihologică. Cazul cel mai grăitor este cel al romailor (tiganilor): cifrele obținute la recensăminte sunt considerate subevaluate atât de liderii acestei minorități naționale cât și de către organizatorii recensămintelor. Vom relua problema atunci când vom analiza minoritatea romilor.

În general, cei ce contestă exactitatea unui recensământ trebuie să aducă probe, conform principiului "cujus affirmatio ejus probatio". Ele pot fi evidențele parohiale, înregistrări parțiale, investigații etnografice și lingvistice etc.

Cu asemenea dificultăți se confruntă cei ce vor să stabilească numărul românilor din Peninsula Balcanică sau din Ucraina, de pildă.

O apreciere specială se cuvine făcută pentru recensământul din 1992. Marea majoritate a caracteristicilor a fost prelucrată pe naționalități: repartitia pe urban și rural, pe sexe și pe vârste, după religie și naționalitate, după nivelul de instruire, știința de carte, activitatea economică, gospodăria și familia, suprafața locuibilă. Cele mai multe sunt publicate în sursa bibliografică (6). Este un avantaj considerabil care permite întocmirea unor veritabile monografii pe minoritățile naționale. Unele naționalități sunt mai "urbane", altele mai "rurale", unele mai îmbătrânite demografic, altele sunt mai tinere, unele sunt mai "instruite", altele au un "stoc de învățământ" mai redus; analfabetismul este și el diferențiat pe minoritățile naționale. De altfel și activitatea economică ca și repartitia pe sectoarele primar, secundar și terțiar variază pe minoritățile naționale. O prelucrare suplimentară a migrației interne pe naționalități ar fi de un folos imens și ar

contribui la elucidarea problemei "colonizării" în unele regiuni ale țării și deci a așa-numitei "deznaționalizării" a unor etnii.

Minoritatea etnică maghiară și problema Transilvaniei

Proiectarea demografică a conf.dr. Vasile Ghețu pentru orizontul 2025 încearcă pentru prima oară să facă acest lucru separat pentru minoritățile etnice a maghiarilor și a romilor. Vom încerca deci să examinăm mai detaliat demografia maghiarilor din România și, în acest cadru, demografia Transilvaniei. O proiectare demografică pentru viitorii 30 de ani are nevoie de o analiză pe o perioadă de cel puțin 30 de ani, indispensabilă pentru evidențierea tendințelor demografice, fie și numai pentru o proiectare explorativ-tendențială. Ea este însă obligată să coboare în istorie, în așa fel încât perioada supusă analizei să acopere aproximativ un secol. Vor fi deci folosite surse demografice maghiare, cel puțin recensământul din 1910, ultimul din timpul monarhiei austro-ungare.

Cât privește pozițiile istoriografiei române și ale celei maghiare, divergențele sunt bine cunoscute. Unele surse bibliografice citate sunt o mărturie în această privință. Nu ne vom referi la ele decât în unele cazuri.

Istoricul maghiarilor în România, al perioadei așezărilor în spațiul intracarpatic, poate fi cunoscut din sursa 18, într-o formă simplificată; repartitia pe sexe și grupe de vârstă, fertilitatea și alte informații, se găsesc în sursa statistică oficială (6) și sunt preluate în studiul lui V.Ghețu.

Cum a evoluat numeric minoritatea națională maghiară în România?

Tabelul nr.2

Numărul maghiarilor în România la recensămintele din 1930, 1948, 1956, 1966, 1977 și 1992

Anul	Numărul populației	Ponderea în populația României (%)	Numărul maghiarilor din Transilvania	Ponderea maghiarilor din Transilvania în numărul total al maghiarilor (%)
1930	1.423.459	10,0	1.316.292	92,5
1948	1.499.851	9,4	1.481.903	98,8
1956	1.587.675	9,1	1.558.254	98,1
1966	1.619.592	8,5	1.597.438	98,6
1977	1.713.928	7,9	1.691.048	98,7
1992	1.624.959	7,1	1.603.923	98,7

Notă: Pentru 1948 s-a luat limba maternă maghiara.

O precizare necesară. Atât în materialele românești cât și cele maghiare, prin termenul generic "Transilvania" se înțelege: Transilvania, Banatul și Crișana-Maramureș, sau provinciile intracarpătice sau provinciile de peste Carpați. Or, suprafața nu este în întregime comparabilă. La recensămintele din 1930 și 1992 situația se prezintă astfel:

Tabelul nr.3

Suprafața provinciilor de peste munți în 1930 și 1992

Provincia	Suprafața (kmp.)		Diferențe
	1930	1992	1930-1992
Banat	18.725	17.217	-1.498
Transilvania	62.229	57.056	-5.173
Crișana-Maramureș	21.338	26.020	+4.682
Total	102.282	100.293	-1.989

O parte din Banat a fost arondată la Oltenia (județul Mehedinți); celelalte diferențe se explică prin efectul revizuirii împărțirii administrative a țării. Datele din sursele statistice actuale sunt recalculat la teritoriul actual de 100.293 kmp.; cele din 1930 (dr.S.Manuila) și din sursele maghiare (1910) se referă la suprafața de 102.282 kmp.

Cu excepția perioadei 1977-1992, când se înregistrează o scădere a numărului maghiarilor, în celelalte perioade se constată o creștere, în ritmuri diferite însă. După sursa (6) numărul emigranților de naționalitate maghiară în perioada 1977-1992 s-a ridicat la peste 68 mii persoane din care aproape jumătate în anii 1988-1990. Emigrația maghiarilor s-a continuat, mult mai atenuat, în anii 1993-1995. Cum din 1992 la nivelul populației României se înregistrează un spor natural negativ este interesant de a ști dacă un asemenea sold negativ afectează și populația de naționalitate maghiară.

În perioada 1918-1944 au avut loc mișcări de populație a căror expresie cantitativă este aproximativă. După sursa maghiară (15), după 1918 un număr de 200.000 unguri au plecat din Transilvania și s-au stabilit în Ungaria; după 1944 - după aceeași sursă - s-a înregistrat un nou val de emigrație, după ce Transilvania de Nord a revenit la România (2).

Au avut loc și emigrări de populație românească ca urmare a aplicării Diktat-ului de la Viena, prin care Transilvania de Nord a fost încorporată în Ungaria (1940-1944). Iată ce aflăm dintr-o sursă românească (12).

"...Comisariatul general al

refugiaților din Transilvania de Nord a întocmit, la sfârșitul anului 1943, o statistică generală a refugiaților înregistrați de organele teritoriale în perioada 1940-1 decembrie 1943, potrivit căreia au rezultat 218.919 refugiați, la care se adaugă cei 5.166 români refugiați în anul 1944, ca și cei 250.000 de români surprinși de sentința de la Viena în alte părți ale țării, dar care aveau bunuri și familii în teritoriul cedat, totalizând un număr de aproape 500.000 de români originari din Transilvania de Nord obligați să se refugieze sau să rămână pe teritoriul României" (p.224). Cifra pare exagerată. După sursa (19) numărul populației Transilvaniei de Nord, cedată Ungariei, a fost de 2.388.774, din care numărul românilor s-a ridicat la 1.173.479. Ar rezulta că 43% au devenit refugiați. Cunoșcând situația Nordului Bucovinei - victimă a actului Ribbentrop-Molotov - mă întreb: câți din cei 500.000 erau originari din Vechiul Regat, câți s-au întors după 1944, câți au rămas definitiv în România? Un răspuns l-ar putea da prelucrarea datelor recensămintelor din 1966, 1977 și 1992, unde figurează caracteristica "domiciliul actual" și "localitatea de naștere". Dacă luăm numai Municipiul București (fără Sectorul Agricol Ilfov), la recensământul din 1992 din numărul total al populației stabile, de 2.053.557, un număr de 95.221 indicau ca loc de naștere, Transilvania (4,6%). Dacă luăm recensământul din 1977, numărul persoanelor născute în Transilvania și stabilite în Municipiul București a fost de 130.241, adică 6,7% din populația totală.(3).

La problema migrației interne vom fi obligați să revenim, fie numai pentru a răspunde la teza "colonizării românești" a Transilvaniei în perioada 1948-1989.

Ceangăii din Moldova, originea lor și situația lor actuală

După unele surse maghiare numărul lor ar fi cuprins între 50 și 100.000. Or, la recensământul din 1992 s-au înregistrat un număr de 2,1 mii de ceangăii care, la prelucrare, au fost trecuți la "alte naționalități" (4).

Importantă este repartitia maghiarilor în teritoriu: pe mediile urban și rural, pe județe și pe provinciile istorice.

O primă constatare (tabelul nr.2) este aceea că maghiarii sunt concentrați în Transilvania (Banat, Transilvania, Crișana-Maramureș), în afara acestor provincii istorice se află aproximativ 22-23.000 maghiari, adică 1,3% din numărul lor total. Excepție face anul 1930, când în Vechiul Regat se afla un număr mai mare de maghiari. De altfel, nu numai maghiarii, dar și românii din Transilvania sunt mult mai "sedentari", mai legați de provincia lor. Numai o analiză mai aprofundată a migrației interne din perioada 1948-1992 poate explica această tendință. Fluxurile migratorii au avut direcții bine stabilite, ca și motivații economice clar definite: de la sate spre orașe, dinspre județele mai puțin industrializate către cele mai industrializate și urbanizate. Pe primul loc se situează Moldova a cărei natalitate ridicată a contribuit substanțial la acest proces. Cândva, mă întrebam dacă Moldova se "catolicizează" judecând după proporția mare a românilor din Moldova care, la recensământul din 1992, s-au declarat romano-catolici.

Ar fi îndreptățită întrebarea dacă Transilvania a fost "moldovenizată" sau, după afirmația unui analist ungar, dacă Transilvania a cunoscut o "colonizare românească" în perioada 1948-1987, a cărei "uncaltă" a fost "industrializarea socialistă".

Vom încerca, ceva mai târziu, să ne spunem părerea în această problemă importantă. Nu va putea fi ocolită tematica mai generală a migrației interne, a teoriilor și modelelor migrației, ca și a motivației persoanelor care se angajează în acest proces. Este vorba de un fenomen economic general, cu mecanisme relativ binecunoscute. Nu ignorăm faptul că poate exista și o politică a migrației, inclusiv a colonizărilor, bine cunoscută în istoria țării noastre, pentru a fi nevoie s-o amintim aici.

Tabelul nr.4

Numărul și proporția maghiarilor (%) pe județe și provincii istorice (1992)

Județul și provincia	Numărul maghiarilor	%
ROMÂNIA	1.624.959	7,1
1. Caraș-Severin	7.876	2,1
2. Timiș	62.866	9,0
BANAT	70.742	6,6
1. Alba	24.765	6,0
2. Bistrița-Năsăud	21.098	6,5
3. Brașov	63.558	9,9

Tabelul nr.5

Proporția românilor, maghiarilor și altor naționalități în 1992 în câteva județe

Județul și provincia	Total	În procente		
		Maghiari	Români	Alte naționalități
ROMÂNIA	100,0	7,1	89,5	3,4
Banat	100,0	6,6	82,4	11,0
Transilvania	100,0	23,9	72,2	3,9
Crișana-Maramureș	100,0	21,2	72,1	6,7
1. Harghita	100,0	84,7	14,1	1,8
2. Covasna	100,0	75,2	23,4	1,4
3. Mureș	100,0	41,4	52,1	6,5
4. Satu-Mare	100,0	35,0	58,5	6,5
5. Bihor	100,0	28,4	66,5	5,1
6. Sălaj	100,0	23,7	72,2	4,1
7. Cluj	100,0	19,9	77,6	2,5
8. Arad	100,0	12,5	80,5	7,0
9. Maramureș	100,0	10,2	81,1	8,7
10. Brașov	100,0	9,9	86,0	4,1
11. Timiș	100,0	9,0	80,2	10,9

4. Cluj	146.186	19,9
5. Covasna	175.502	75,2
6. Harghita	295.104	84,7
7. Hunedoara	33.849	6,2
8. Mureș	252.651	41,4
9. Sălaj	63.151	23,7
10. Sibiu	19.309	4,3
TRANSILVANIA	1.095.173	23,9
1. Arad	61.011	12,5
2. Bihor	181.703	28,4
3. Maramureș	54.902	10,2
4. Satu-Mare	140.392	35,0
CRISANA-	438.008	21,2
MARAMURES		
Provinciile de peste munti	1.603.923	20,8

Repetăm: numai 21.036 maghiari se aflau, la data recensământului din 1992, în afara Transilvaniei (Oltenia, Muntenia, Moldova, Dobrogea și Municipiul București).

În ordinea descrescătoare a proporției maghiarilor pe județe, situația din 1992 era următoarea:

Înainte de a face comentarii, vom apela la datele din 1930 (S.Manuila, p.46).

Tabelul nr.6

Proportia românilor, maghiarilor și altor naționalități

Provincia	Români	Maghiari	Alte naț.
Banat	54,1	10,4	35,5
Transilvania	57,6	29,0	13,4
Crișana-Maramures	60,2	23,1	16,7
TOTAL	57,8	28,4	13,8

Pondereea maghiarilor în provinciile de peste munți a scăzut de la 28,4% (1930) la 20,8% (1992). Întrucât ponderile pe naționalități au fost influențate de diminuarea numărului germanilor și evreilor, recurgem la un alt indice: în 1930 reveneau doi români la un maghiar; în 1992, 3,5 români revin la un maghiar.

După sursele maghiare (9 și 15), la recensământul din 1910, ultimul din monarhia austro-ungară, numărul populației Transilvaniei a fost de 5.259.721, din care: românii 2.829.377 (53,8%), maghiarii 1.660.488 (31,8%), germanii 533.902 (10,2%). Scăderea de la 31,8% (1910) la 28,4% (1930) este explicabilă prin ceea ce s-a întâmplat între 1919-1930. Cifra de 24%, cât reprezintă ponderea maghiarilor în populația Transilvaniei în 1992, are nevoie de un examen amplu în care să intervină regimul demografic (nașteri și decese), dar și emigrația.

Între 1900 și 1910 ponderea românilor scade, a maghiarilor crește. Se mai remarcă ponderea redusă a românilor în mediul urban de care se va ocupa, mai târziu, dr. S.Manuila (1929).

Să dăm situația de la recensământul maghiar din 1900, preluată dintr-o sursă românească (20, pag.159):

Tabelul nr.7

Numărul și proporția românilor, maghiarilor și germanilor din Transilvania, pe mediile urban și rural (1900)

Naționalitatea	Numărul populației	%
Transilvania	4.872.021	100,0
Români	2.682.435	55,1
Maghiari	1.436.896	29,5
Germani	582.027	11,9
Urban		
Români	103.948	17,7
Maghiari	294.229	50,2
Germani	100.647	17,1
Rural		
Români	2.578.487	60,2
Maghiari	893.083	22,9
Germani	481.380	11,2

Revenind la tabelul nr.5, remarcăm că numai în două județe (Harghita și Covasna) proporția românilor este mai mică decât cea a maghiarilor. Zona locuită compact de maghiari cuprinde regiunea din estul Transilvaniei, se continuă cu județele din nordul Transilvaniei, apoi, o parte importantă din Crișana, afectează parțial Maramureșul și Banatul. Transpusă într-o cartogramă, configurația amintește de Transilvania de Nord (43.243 kmp, 2.388.774 locuitori din care români 49,2%), anexată de Ungaria horthystă ca urmare a Diktat-ului de la Viena.

Strâns legată de naționalitate este limba maternă. Definitiv pentru identitatea națională prin cultură și apartenență la modelele spirituale, limba poate sluji și la înstrăinarea unei minorități naționale.

La recensământul din 1992, numărul persoanelor care au declarat ca limbă maternă, maghiara a fost de 1.639.135; din aceștia 1.590.290 aparțineau naționalității maghiare (97%).

De consemnat că un număr de 15.375 români, 18.860 romi și 11.642 germani au declarat maghiara ca limbă

maternă. În schimb, un număr de 32.949 maghiari au declarat limba română ca limbă maternă (2%). S-ar putea vorbi de o deznationalizare a maghiarilor prin adoptarea "limbii române"?

Iată alte minorități naționale în cadrul cărora limba română are o proporție ridicată ca limbă maternă: evreii (72%), romii (54,3%), armenii (49,7%), grecii (37,6%). Și-au pierdut evreii sau armenii identitatea lor națională având o proporție atât de ridicată a celor care declară limba română ca limbă maternă?!

Un caz semnificativ este situația minorității naționale române din regiunea Cernăuți (Ucraina). De la un recensământ la altul ponderea românilor care declară româna drept limbă maternă scade, fiind, în 1989, de 54%. Discuția trebuie deplasată spre învățământ și alți factori care explică asemenea tendințe.

O a treia caracteristică definitorie pentru fiecare minoritate națională este **religia sau confesiunea**. Românii, în proporție covârșitoare, aparțin religiei ortodoxe, turcii și tătarii sunt musulmani ("sunniți"), polonezii sunt romano-catolici, germanii se împart între cei ce aparțin religiei evanghelice sau lutherane ("confesiune augustană") și cei ce aparțin religiei romano-catolice. Aceasta este diferența dintre sași și șvabi (Banat).

Situația maghiarilor este mult mai diferită de cea a celorlalte minorități sub raportul confesiunilor. Ei aparțin unui număr de trei religii principale: romano-catolică, reformată (calvinistă) și unitariană.

O încercare istorică am prezentat în sursa bibliografică (18).

Celor trei religii principale le aparțin 92% din numărul total al maghiarilor. Numărul maghiarilor ortodocși și greco-catolici se ridică la 51.221, adică 3% din total. Numai o analiză a familiilor mixte ar putea ajuta la explicația acestei situații. Să mai remarcăm că ponderea confesiunilor neoprotestante în rândul maghiarilor este de 1,7%, în timp ce la

români ea este de 2,6%.

Tabelul nr.8

Repartiția maghiarilor după religie (1992)

Religia	Număr	%
Total	1.624.959	100,0
Reformată (calvinistă)	765.370	47,1
Romano-catolică	669.420	41,2
Unitariană	74.021	4,6
Ortodoxă	27.828	1,7
Greco-catolică	23.393	1,4
Baptistă	12.845	0,8
Evanghelică sinodo-presbiteriană	12.842	0,8
Adventistă	8.280	0,5
Evanghelică de confesiune augustană	7.201	0,4

Pentru studiul aspectelor etnico-religioase și al relațiilor inter-etnice este de semnalat că românii care aparțin religiei reformate și celei unitariene se ridică la circa 17.600. Din nou, problema familiilor mixte.

Interes prezintă repartiția maghiarilor după religie din punct de vedere teritorial. Maghiarii din județul Harghita sunt în proporție de 75,6% romano-catolici, cei din județul Timiș, circa 68% romano-catolici, în timp ce în județul Covasna ponderile sunt aproximativ egale: 46,3% sunt romano-catolici și 45% reformați.

În Ungaria religia romano-catolică deținea în 1949, circa 68%, iar cea reformată (calvinistă) circa 22%. Se știe din istorie ce rol important a jucat religia romano-catolică în regatul apostolic al Coroanei Sf. Ștefan.

Ne interesează problema structurii confesionale a maghiarilor și din punctul de vedere al eventualei influențe asupra fertilității și a tranziției demografice.

Evident, o problemă complexă.

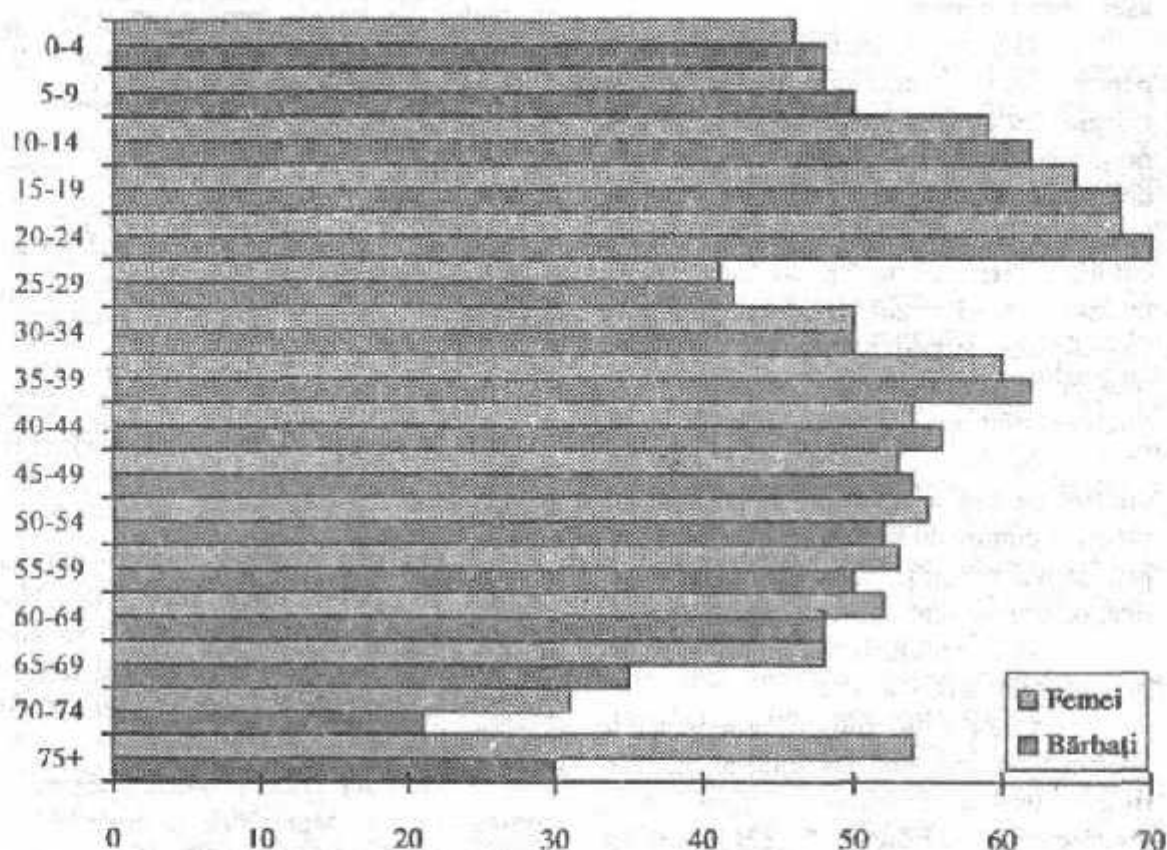
Aspecte demografice diferențiale

Minoritatea maghiară conviețuiește de câteva secole cu românii, până la 1918, în altă formație statală, din 1918, în cadrul statului român. Ea însă conviețuiește și cu alte minorități naționale, printre care cea mai importantă o reprezintă germanii. Li se adaugă și evreii. În Transilvania interbelică (102.282 kmp) existau 3.207.870 români, 1.353.276 maghiari, 543.852 germani, 178.699 evrei, 109.156 țigani, 43.342 sârbi, croați și 46.786 cehi și slovaci, 29.607 ucraineni (ruteni). Etnii diferite, confesiuni specifice pentru fiecare din acestea, modele culturale deosebite.

Unele din acestea erau așezate mai compact, altele erau răspândite pe teritoriu.

Deceniile 1930-1990 au cunoscut schimbări considerabile care au afectat numărul și ponderea diferitelor etnii. Dar întrebarea pe care și-o pune demografia - alături de istorie, antropologia culturală, etnografia - este aceea a modelelor culturale și a comportamentelor demografice. O conviețuire a mai multor etnii - cu excepția enclavelor - presupune comunicare, schimb de valori spirituale, influențe reciproce. Are loc și un anumit proces de apropiere, de omogenizare - termenul este compromis! - ale cărui rezultate ar trebui identificate și în plan demografic: fertilitate, mortalitate, familie și chiar tipologia tranziției demografice.

Figura 1.

Nu putem întreprinde un studiu atât de complex, dar unele elemente pot fi puse în evidență în lumina datelor recensământului populației din 1992 și a

statisticii demografice curente.

Repartiția maghiarilor după vârstă arată o îmbătrânire demografică ceva mai avansată decât a românilor: vârsta mediană

este de 37,1 de ani (față de 33,2 de ani la români), proporția populației tinere (0-14 ani) este de 19,1%, a populației vârstnice, 19,7%, față de 22,7%, respectiv 16,3% la români (figura nr. 1).

Fertilitatea, calculată pe bază longitudinală retrospectivă ca descendență la diferite vârste și ca descendență finală, este ceva mai scăzută ca la români.

Mortalitatea este mai greu de estimat. Informații se pot obține indirect prin analiza informației pe județe, evidențind județele cu o proporție mai ridicată a maghiarilor.

Există numeroase alte informații privind caracteristicile sociale, economice, educaționale care pot servi unor analize cauzale.

Migrația internă - atât de importantă pentru analiza repartii teritoriale - nu poate fi cunoscută decât pe județe, municipii și orașe, pe comune, județe și,

prin agregare, pe provincii istorice.

Un eșantion: județele Covasna și Harghita

Cele două județe oferă analizei demografice un avantaj mare: maghiarii reprezintă aici circa 80% din populația totală (75,2% în județul Covasna și 84,7% în județul Harghita), așezarea teritorială este compactă. Este vorba de fostele scaune secuiești. Diferențe se înregistrează la repartii maghiarilor după confesiune. Ca suprafață ele reprezintă aproximativ 10.000 kmp (exact suprafața Bucovinei istorice), iar populația maghiară din aceste județe înseamnă aproape o treime (29%) din numărul total al maghiarilor din România.

Tabelul nr.9

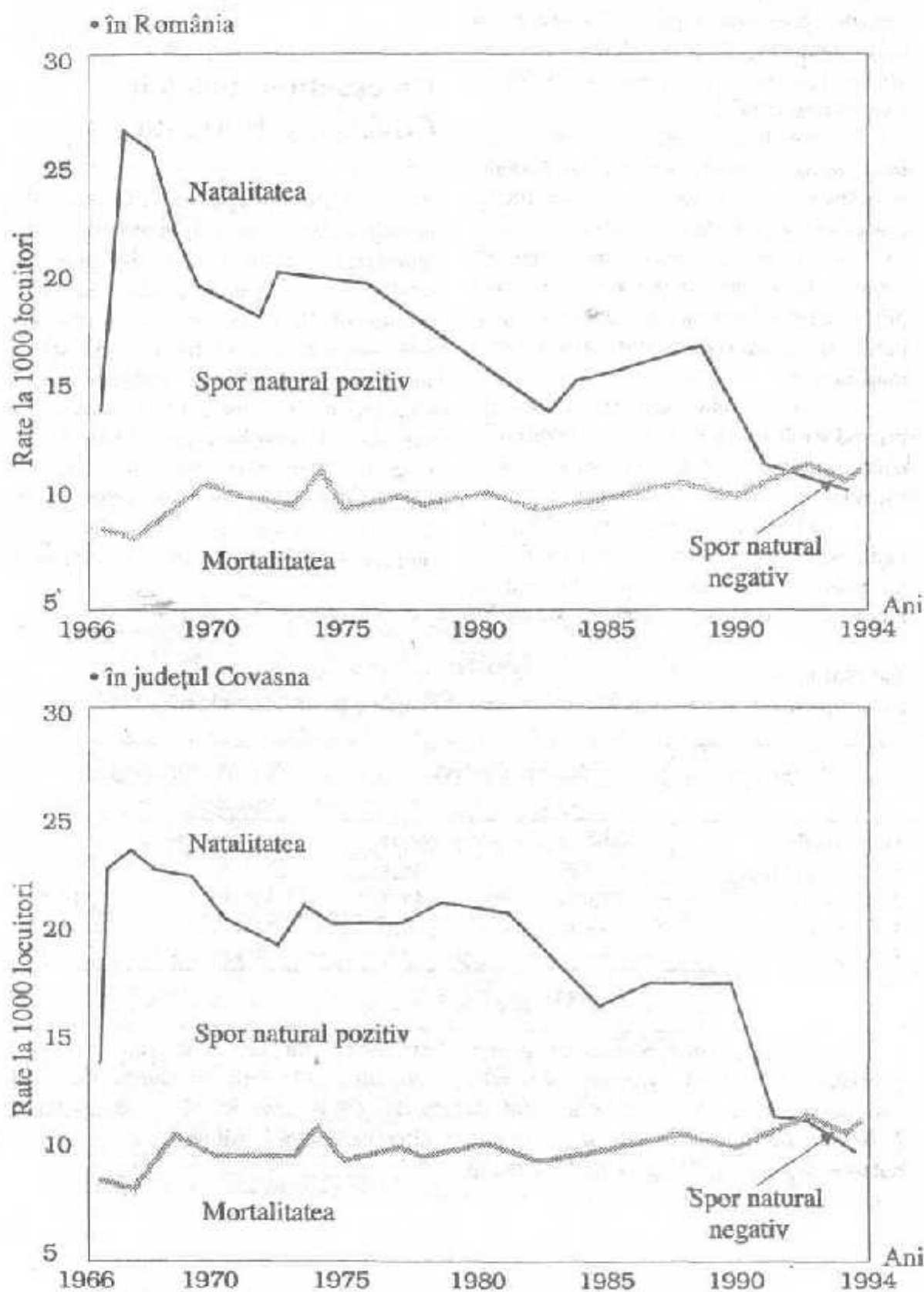
Repartiția maghiarilor din județele Covasna și Harghita pe principalele religii (1992)

Religia	Județul Covasna		Județul Harghita	
	Număr	%	Număr	%
Total maghiari	175.502	100,0	295.104	100,0
1. Romano-catolici	81.345	46,3	222.998	75,6
2. Reformată	78.929	45,0	43.675	14,8
3. Unitariană	10.628	6,1	24.528	8,3
4. Celelalte	4.600	2,6	3.849	1,3

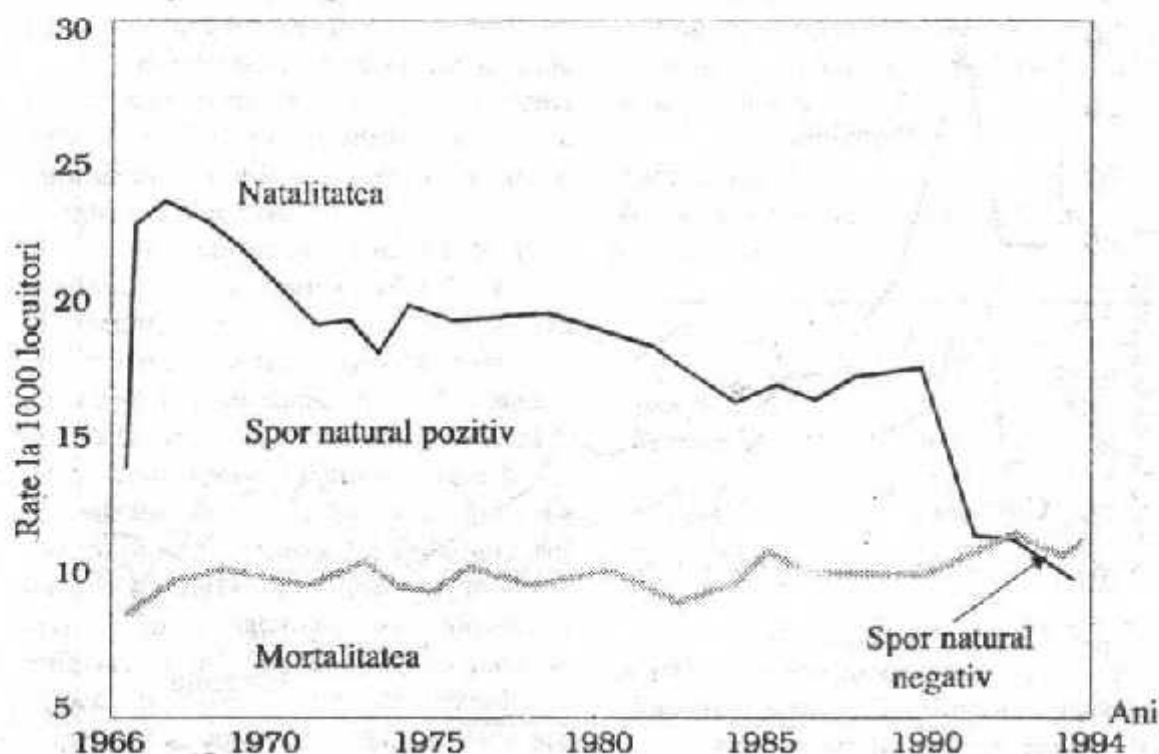
Există date statistice pentru perioada 1966-1994 privind mișcarea naturală pe județe (5). Dacă la natalitate și la mortalitate nu se înregistrează diferențe notabile (figura nr. 2), în schimb la indici

calitativi, atât de importanți cum sunt mortalitatea infantilă și durata medie de viață ("speranța de viață la naștere"), diferențele sunt sensibile.

Figura 2.

• în județul Harghita

După tabela de mortalitate pe anii 1989-1991 durata medie a vieții la bărbați pe țară a fost de 66,59 ani, în județul Covasna, de 67,84 în județul Harghita 67,87 ani. Diferența este deci de 1,28 ani în favoarea județelor Harghita și Covasna. La femei, durata medie a vieții în România a fost de 73,05 ani în județul Covasna 73,79 ani, iar în județul Harghita 74,87 ani (cel mai bun nivel în România), deci o diferență de 1,82 ani (5).

La mortalitatea infantilă, dacă ne rezumăm la perioada 1981- 1991, constatăm că acest indice în județul Covasna este cu 8% mai mic decât în România, în timp ce în județul Harghita el este cu 25% mai scăzut (figura nr. 4).

Cât privește nivelul fertilității (1991) el este de 1,56 fete la o femeie în România, de 1,53 în județul Covasna și 1,63 în județul Harghita.

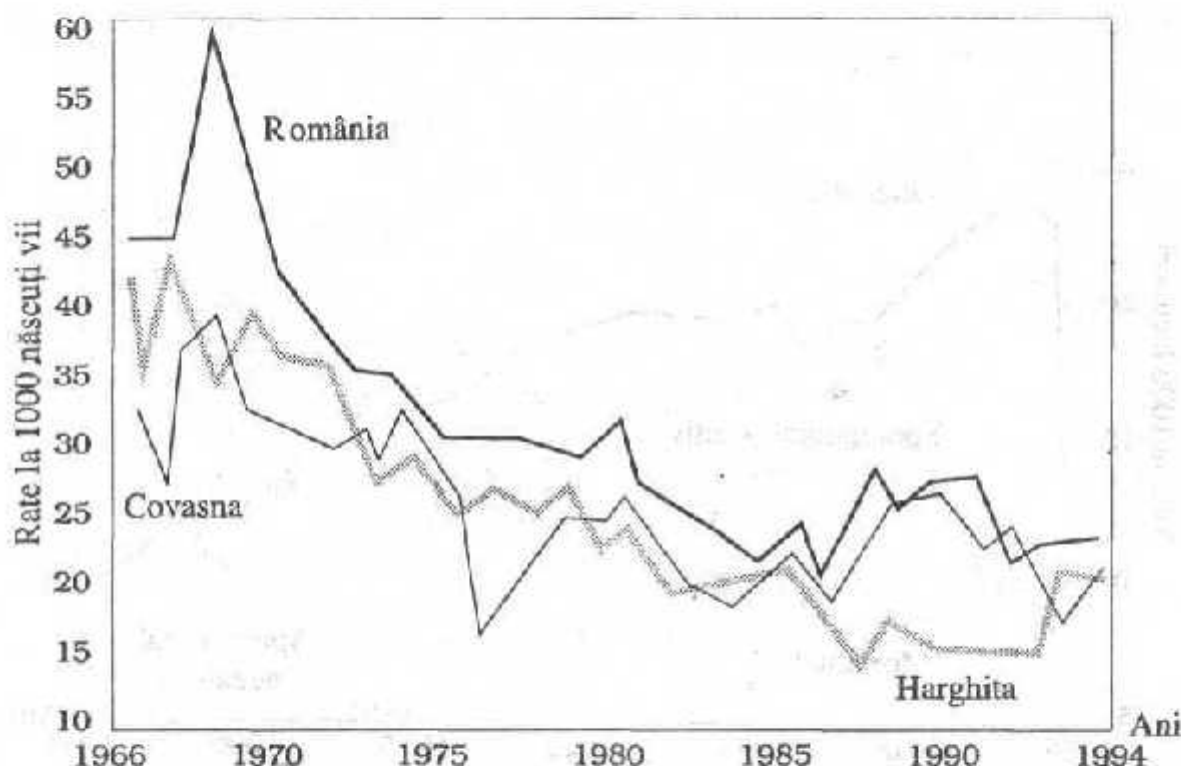
A fost vorba doar de o ilustrare.

În general, alura curbelor natalității și mortalității în perioada 1966-1994 este aproximativ aceeași, cu cea a populației totale. Chiar și în anii care au înregistrat o natalitate maximă, cu efect al legislației ceaușiste împotriva întreruperilor de sarcină (1967-1970, 1970-1974 și 1984-1986), diferențele nu sunt importante.

O analiză comparativă cu mișcarea naturală din Ungaria ar putea să ne arate dacă comportamentul demografic al maghiarilor este mai apropiat de Ungaria sau de România.

Din 1990 numărul populației României a început să scadă datorită soldului negativ al migrației internaționale; din 1992, se adaugă și sporul natural negativ. Această tendință cuprinde atât pe români cât și pe maghiari. Unele minorități naționale nu sunt afectate de această tendință: romii (țigarii), ucrainenii, rușii-lipovenii, turcii și tătarii.

Figura 3.

Migrație internă și ... colonizare

Din punct de vedere teritorial, vom distinge în România - ca și în alte țări - zone economice mai dezvoltate și altele mai puțin dezvoltate. Se creează deci condiții pentru migrație. Ea este determinată de politica de investiții. Ca politică de stat ea poate favoriza schimbări în structura etnică a populației din regiunile de destinație. Nu este locul să examinăm aici "politica de industrializare socialistă" și nici "politica de repartizare rațională a forțelor de producție pe teritoriu", populația activă, pusă în mișcare dintr-o regiune în alta, având motivații economice în principal.

În Vechiul Regat, principalele zone economice erau Bucureștii și Ploieștii; în Transilvania, asemenea zone erau Brașov, Hunedoara, Timișoara, Reșița, Valea Jiului. S-au creat fluxuri migratorii

dintre Moldova (în special) și anumite zone din Transilvania. Mai intense în primii ani, ele s-au atenuat, pe măsură ce și zonele rămase în urmă (Oltenia, Moldova, Dobrogea) au intrat și ele în proces de industrializare.

Un produs "secundar" al industrializării a fost și urbanizarea, obiectiv al unei politici de stat. În general, procesele de acest gen au un caracter preponderent economic; nu întotdeauna finalitatea politică sau etnică este identificabilă.

Aceste considerații ne sunt impuse de unele afirmații întâlnite la unii autori maghiari. Astfel, în lucrarea lui Antal Laszlo, întâlnim formulări de genul:

"Numărul românilor (în Transilvania n.n.) este în continuă creștere de la 1948 încoace datorită colonizărilor (sic!) tot mai masive din Muntenia și Moldova" (p.35).

"Între 1948 și 1977 în Transilvania au fost colonizați (sic!) circa 500.000 de locuitori ai Vechiului Regat" (p.39);

"...O unealtă a acestei politici este industrializarea forțată" (p.42).

Bineînțeles, nu ne putem permite să intrăm în polemică cu autorul. Problema trebuie examinată științific, pe baza informațiilor statistice, corecte și cu o interpretare obiectivă.

În Transilvania dinainte de 1918 ponderea cea mai mare a românilor se afla în mediul rural. Aceeași situație era consemnată și la recensământul românesc din 1930. Într-un studiu al lui S.Manuila, din 1929, se arată că ponderea ridicată a maghiarilor și altor minorități naționale din Transilvania se va modifica în favoarea românilor, la aceasta contribuind doi factori: **hinderlandul** românesc din jurul orașelor, cu o natalitate mai ridicată, și **imigrarea** românilor în orașe, ca forță de muncă obiectiv solicitată de dezvoltarea industrială și urbană. În 1992, situația era sensibil modificată.

Cu excepția orașelor Sibiu și Timișoara, unde ponderea ridicată a românilor se datorează și emigrației mari a

sașilor și șvabilor, în celelalte orașe o contribuție importantă au avut-o chiar populația românească din Transilvania, venită de la sate.

Tabelul nr.10

Ponderea populației românești (%) în marile orașe

Orașe	1930	1992
Sibiu	36,7	93,7
Brașov	32,5	88,8
Timișoara	24,6	82,1
Cluj	35,9	75,6
Oradea	26,3	64,8
Târgu-Mureș	26,7	46,2

La recensămintele din 1966, 1977 și 1992 s-au înregistrat două caracteristici (domiciliul actual și localitatea de naștere) a căror prelucrare poate ajuta la identificarea fluxurilor migratorii dinspre Moldova și Muntenia.

Iată unele exemple.

Tabelul nr.11

Populația județelor Covasna și Harghita după locul nașterii (1992)

	Covasna	%	Harghita	%
Total	233.628	100,0	349.669	100,0
Născuți în județul de domiciliu	195.979	83,9	311.480	89,1
Moldova	7.856	3,4	10.792	3,1
Muntenia	2.857	1,2	1.598	0,5

Proporția redusă a celor care au venit din Moldova și Muntenia arată slaba motivație economică a celor două județe.

Motivația etnică (colonizarea) este exclusă (6). O situație diferită ne oferă municipiile și orașele din județele Brașov și Cluj.

Tabelul nr.12

Populația județelor Brașov și Cluj (municipii și orașe) după locul nașterii (1992)

	Brașov	%	Cluj	%
Total	477.402	100,0	477.283	100,0
Născuți în județ	279.687	58,6	375.268	78,6
Moldova	73.605	15,4	7.174	1,5
Muntenia	47.453	9,9	8.430	1,8

În municipiile și orașele din județul Cluj, populația născută în cadrul județului reprezintă aproape 79%; cei veniți din Moldova și Muntenia se ridică la 3,3%. Trebuie presupus și aici că motivația economică pentru imigrare a fost slabă.

Alta este situația în municipiile și orașele din județul Brașov: cei din Moldova și Muntenia, în număr de 121.058, reprezintă un sfert din populația totală. Motivația economică este explicația acestei situații.

Înainte de a analiza migrația interprovincială, este util un examen al migrației intraprovinciale.

Studiul nostru - care este doar un început - a pornit de la întrebarea: care sunt perspectivele demografice ale minorității maghiare în cadrul general al evoluției demografice din România?

Pentru aceasta este necesară cunoașterea situației actuale, ca rezultat al evoluției din ultimele decenii. Recensământul din 1992 ne dă cifra de aproape 1.625.000 maghiari. Ea este uneori contestată avansându-se cifra de două milioane sau chiar peste două milioane. Sunt invocate uneori sursele bisericesti. Există însă și alte posibilități de comparație. Acestea sunt rezultatele alegerilor parlamentare. Cele din 1990 au confirmat datele statistice oficiale prin proporția voturilor acordate candidaților U.D.M.R.: ceva mai mult de 7%. Între timp numărul maghiarilor a scăzut. Un recent sondaj de opinie Gallup arată că procentul persoanelor care intenționează să voteze cu U.D.M.R. este de 6%. Vom vedea ce rezultate se vor obține din proiectarea condițională a populației României pe naționalități cu orizontul 2025.

Studiul demografic trebuie încadrat într-o analiză mai amplă, cea istorică. Se așteaptă răspunsuri la multe întrebări.

O analiză comparativă a României cu Ungaria, a modelelor și comportamentelor demografice este una din aceste probleme. (7). Pentru un excurs istoric

(migrație, colonizare, deznăționalizare etc.) ar fi util să se ia ca "martor" Bucovina istorică (1775-1995). Toate aceste eforturi nu pot avea decât un singur scop: cunoașterea și analiza obiectivă a proceselor demografice ale populației României și ale minorităților naționale care viețuiesc pe teritoriul ei.

Demografie și istorie

Un istoric mărturisea în urmă cu peste patru decenii că istoria fără demografie rămâne o enigmă. Același lucru se poate afirma despre demografie: fără istorie și fără geografie, ea nu poate explica multe din fenomenele demografice contemporane. Inertă demografică, descifrarea acumulărilor care dau un anumit profil situației demografice actuale pot fi invocate în sprijinul afirmațiilor de mai sus.

Până la Marea Unire, România nu a avut o problemă a minorităților naționale: românii reprezentau circa 94% din populația Vechiului Regat. La recensământul din 1930 (România Mare), ponderea românilor s-a redus la 71,9%, minoritățile naționale, numărând peste cinci milioane persoane, dețineau 28,1% din populația totală. Suprafața era de 295.049 kmp. Evenimente istorice, binecunoscute, au avut ca rezultat reducerea teritoriului național cu 56658 kmp. S-a modificat și structura etnică a populației României: românii dețin 89,5%, iar minoritățile naționale 10,5% din populația țării.

Ungaria a cunoscut o altă istorie. În cadrul monarhiei austro-ungare, după cum arată recensământul din 1910, numărul populației după limba maternă a fost de 18.264.533 din care: maghiarii reprezentau 54,4%, românii 16,1%, slovacii 10,7%, germanii 10,4%. În cifre absolute românii erau în număr de 2.948.186. Sub raport confesional, 61%

erau ortodocși, 38,4% erau greco-catolici, 0,6% aparțineau altor confesiuni. De remarcat că de la un recensământ la altul ponderea românilor scade: 16,9% (1880) și 16,1% (1910), în timp ce ponderea maghiarilor crește: 44,8% (1880) și 54,4% (1910). Ponderea românilor din Transilvania, de 59% (1850), scade la 53,8% (1910).

În urma evenimentelor istorice, suprafața actuală a Ungariei este de 93030 kmp, iar numărul populației (1 ianuarie 1995) a fost de 10.246.000. Ponderea maghiarilor este de 97,8%. Minoritățile naționale, numărând 232.751 persoane, dețin 2,2% din care țigani, cu 142.683, au ponderea cea mai mare (1,4%). Românii, în număr de 10.740, reprezintă 0,1%. Ca și cifra maghiarilor din România, cifra

românilor din Ungaria a fost contestată de unii.

După evenimentele din 1989, atât Ungaria cât și România au devenit în limbajul O.N.U. - "țări în tranziție". O serie de tendințe demografice sunt comune, printre care rata fertilității sub nivelul de înlocuire, accentuarea îmbătrânirii demografice, scăderea numărului populației. Prognosticele O.N.U. (1994) arată că aceste tendințe se vor continua în următoarele decenii.

Dacă demersul istoric este obligatoriu, nu mai puțin importantă este analiza comparativă cu țările vecine, analiza regională și zonală, însoțită de considerații geopolitice.

Note și bibliografie

1. Dacă se modifică cifra romilor (țiganilor) de 401.067, considerată subestimată, atunci ponderea românilor și a maghiarilor se reduce.
2. După tratatul de la Trianon, s-a reglementat problema persoanelor de naționalitate ungară care s-au hotărât să rămână în Ungaria (problema "optanților unguri").
3. În afară de cifra de 218.919 refugiați - cifră verosimilă și, respectiv, 500.000, au fost puse în circulație și alte cifre. Estimția cea mai plauzibilă este cea făcută de dr. D.C.Georgescu, (sursa 2). Eminentul statistician și demograf, dr. D.C. Georgescu (1904-1974), a întocmit un studiu în care sunt reproduse și rezultatele recensământului maghiar din ianuarie 1941, pentru Transilvania de Nord (suprafața 42.243 kmp), deci la circa patru luni de la anexarea acesteia de către Ungaria. Numărul populației Transilvaniei de Nord, conform recensământului maghiar, se ridică la 2.577.260, din care

români 1.029.470 (39,9%) iar al maghiarilor de 1.380.506 (53,6%). După statistica românească (S.Manuila și A. Golopenția), (sursele 1 și 3) populația Transilvaniei de Nord a fost de 2.388.774, conform recensământului din 1930, și de 2.603.832 (estimția 1940), din care românii reprezentau 1.173.470 (49,2%) și respectiv 1.173.000 (estimția 1940). Față de cifra recensământului maghiar din 1941, diferența este de 35.000; în schimb repartitia pe naționalități este diferită. Românii apar cu un deficit de 285.000, iar maghiarii, cu un surplus de 412.000. D.C.Georgescu consideră că "...la cifra românilor din Transilvania de Nord trebuie să se adauge cei peste 220.000 refugiați de ocupație și expulzați de autoritățile maghiare" (p.16). Cifrele estimate de D.C.Georgescu pentru populația Transilvaniei de Nord la 11 ianuarie 1940 arată un număr total de 2.612.102, din care 1.314.654 români (50,3%) și maghiari 969.175 (37,1%). Se poate deci aprecia că numărul refugiaților

ar fi fost de 220.000 - 290.000 persoane.

4. Problema ceangăilor cunoaște o bogată literatură românească și maghiară, la care nu ne vom referi aici. Trebuie însă să arătăm că teza unor istorici maghiari, potrivit căreia, mare parte din ceangăii din Moldova au fost românizați, dar și-au păstrat religia romano-catolică, nu are temei. Se invocă în sprijinul acestei teze situația din județul Bacău. Dar, la recensământul din 1992, la o populație totală de 737.512, maghiarii reprezentau 4373, din aceștia 3910 erau romano-catolici. Din cei 125.805 romano-catolici, un număr de 120.552 erau români. Răspândirea catolicismului în Moldova are cu totul altă istorie decât aceea a "românizării" ceangăilor romano-catolici, așa cum am arătat în sursa 18.

5. Datele din tabela de mortalitate pe anii 1992-1994 arată următoarele: durata medie de viață pentru România este de 69,48 ani, în Covasna 70,07 ani iar în Harghita 70,09. În schimb, diferențele la

acest indicator pentru femei sunt notabile: 73,32 ani (România), 75,09 ani (Covasna) și 74,25 (Harghita).

6. Nu este lipsit de interes să arătăm că din 7856 "moldoveni" stabiliți în județul Covasna 3.691 aveau ca localități de naștere județul Bacău (47%), iar în județul Harghita din cei 10.792 "moldoveni" un număr de 4735 proveneau din județul Bacău (44%). Este vorba, probabil, de maghiarii din Bacău imigrați în județele Covasna și Harghita. Faptul este plauzibil și ar explica scăderea maghiarilor din județul Bacău: în anul 1930 numărul era de 13.575, la recensământul din 1992 el se redusese la 4373.
7. Sursele statistice O.N.U. (21) și Consiliul Europei (22) ne oferă posibilitatea de a face comparația cu demografia Ungariei (1950-1995) și perspectivele pentru perioada 1995-2050. Scăderea numărului populației României și a Ungariei în viitor este deja acceptată în proiectările O.N.U.

Dr.S.Manuila, *Studiu etnografic asupra populației României*, I.C.S., București, 1940. (1)

Dr.D.C.Georgescu, *Populația României (repartiție, structură, evoluție)*. Manuscris în arhiva fostului Institut Central de Statistică, București, 4 septembrie 1945, pag.27. (2)

Anton Golopenția, *Populația teritoriilor românești desprinse în 1940*. În: *Geopolitica și geoistoria*, Revistă română pentru sud-estul european. I., București, 1941. (3)

A.Golopenția și D.C.Georgescu, *Populația Republicii Populare Române la 15 ianuarie 1948*. Rezultatele provizorii ale recensământului I.C.S., București, 1948. (4)

România. *Date demografice*, Comisia Națională pentru Statistică, 1994. Seria 1930-1991. (5)

Recensământul populației și locuințelor din 7 ianuarie 1992. Structura etnică și confesională a populației, Comisia Națională pentru Statistică, București, 1995. (6)

Proiectarea populației României pe județe în perioada 1994-2010, Comisia Națională pentru Statistică, Oficiul de studii și proiectări demografice - noiembrie 1995. (7)

Modificări intervenite în fluxurile migrației interne a populației României în perioada 1990-1994, Comisia Națională pentru Statistică, Oficiul de studii și proiectări demografice, 1995. (8)

- Erdély településeinek nemzetiségi (anya nyelvis) mezoszlds (1850-1941). Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 1991. (9)
- Time Series of Historical Statistics 1867-1992.** Volume I. Population-Vital Statistics. Hungarian Central Statistical Office, Budapest, 1992. (10)
- David Prodan, **Transilvania și iar Transilvania.** Considerații istorice, Ed. Enciclopedică, București, 1992. (11)
- Titus Podea, **Transilvania,** Editura Fundației Culturale Române, București, f.n. ("Ediția de față reproduce ediția princeps publicată la București în 1936"). (12)
- Milton G. Lehrer, **Ardealul, pământ românesc,** Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1989. (13)
- Jean Nouziele, **Transilvania. Zonă de contacte și conflicte** (versiunea originală: La Transylvanie. Terre de contacts et de conflits. Revue d'Europe Centrale, Strasbourg, 1993), Editura Enciclopedică, București, 1995. (14)
- Antal G. Laszlo, **Situația minorității etnice maghiare în România,** A.C.N.R. Odorheiu Secuiesc, 1990. (15)
- Francisc Pal, "Romanians in the middle ages", în **Bulletin of the Center for Transylvanian Studies**, Number 2, april 1993, Romanian Cultural Foundation, Cluj-Napoca. (16)
- Anton Golopenția, "A fost Transilvania în veacul al XVIII-lea țintă sau punct de plecare de migrații românești?" în **Geopolitica și Geoistoria**, Revista Română pentru sud-estul european, vol. I, Societatea Română de Statistică, București, 1941. (17)
- Vladimir Trebici, **Demografie contemporană,** Academia Română, Centrul de Cercetări Demografice, Centrul de Informare și Documentare Economică, București, 1995. (18)
- Vladimir Trebici, **Pierderile teritoriale ale României în vara anului 1940. Bilant demografic,** Academia Română, Centrul de Cercetări Demografice, Centrul de Informare și Documentare Economică, București, 1995. (19)
- Ioan Bolovan și Sorina Bolovan, "Contribuția privind structura etnică și confesională a Transilvaniei în sec. XX", în vol. Sabin Manuila, **Istorie și demografie.** Coordonatori: Sorina Bolovan și Ioan Bolovan, Fundația Culturală Română, Centrul de studii transilvane, Cluj-Napoca, 1995. (20)
- World Population Prospects. The 1994 Revision,** United Nations, Population Division, New York, 1995. (21)
- Recent demographic developments in Europe, 1995,** Council of Europe Press, Strasbourg, 1995. (22)